

ПРОБЛЕМИ УСПІШНИХ ВИРОБНИЧИХ КООПЕРАТИВІВ НА ВИРОБНИЦТВІ І ПЕРЕРОБЦІ МОЛОКА

*В. В. Вітвіцький, д. е. н., професор,
заслужений діяч науки і техніки*

Житомирський національний агроєкологічний університет

Успішні кооперативи на виробництві молочної продукції біля великих міст на відміну від кооперативів глибинки мають постійну нішу її реалізації. Вони, як правило, мають сою лінійку виробів такі як молоко питне, термостатичний кефір, звичайний і термостатичний йогурти з фруктовими наповнювачами та сметана у скляних банках, кисломолочні і молоді сири, що формуються в основному вручну з відповідною якістю. Молочна сировина в основному власного виробництва членів кооперативів з вакуумними доїльними відрами з намаганням дотримання правил органічного землеробства без додавання у корми тваринних спеціалізованих кормових добавок метою максимального наближення до природних продуктів.

Виникає логічне питання, якщо є широка ніша збуту, якісна широка лінійка продукції для реалізації, надлишок потужностей для переробки молока, то чому ці кооперативи розвиваються надто повільно?

Це, в першу чергу, не вистачає молочної сировини відповідної якості з механізованими доїннями у вакуумні відра та інше обладнання, які потребують значних коштів. Крім того, продукція дуже чутлива соматичних мікробіологічних забруднювачів молока та залишків антибіотиків. При значному забрудненні закваски просто не працюють, молоко не сквашується. Тому необхідно професійно і ретельно вести облік пролікованих антибіотиками корів, контролюючи якість вихідної сировини, перевіряти якість кожної партії кінцевої продукції.

Для розширення виробництва потрібні чималі інвестиції. Для початку щоб збільшити переробку однієї тони молока необхідно більше 30 вакуумних доїльних апаратів відповідно холодильник, пастеризатор тощо для нових членів кооперативу, або збудувати на кооперативних засадах ферму яка коштує, лише на будівельні роботи, без худоби від 100 до 200 тис. доларів. Це величезні кошти яких навіть успішний виробничий кооператив просто не має.

Велике підприємство зі значними обіговими коштами, тривалою кредитною історією може взяти позику на довше, і під нижчі відсотки, і вигідних умовах. А якщо кооперативу кілька років, він тільки розвивається і створює кредитну історію, то хто йому дасть гроші? Якщо і дадуть, то на рік-два і під високі відсотки. Розвиватись в таких умовах надзвичайно важко або навіть неможливо. Вкрай необхідні державні програми кредитного розвитку, а також необхідні чіткі і зрозумілі механізми відшкодування витрат як це працює в європейських країнах. Цього року в державному бюджеті передбачено 4 млрд. грн. на тваринництво, але до цих пір ніхто не знає, який порядок виплат і при яких умовах.

Для ефективного розвитку в більшості успішних кооперативів аксіомою є, що керівники і найняті фахівці повинні освоювати суміжні професії і отримувати відповідну науково-професійну інформацію: новини перспективних технологій виробництва і переробки молока, формування кормової бази починаючи з поля і закінчуючи друком етикеток, бо це гроші кооперативу і його репутація.

Сьогодні керівників виробничих кооперативів цікавить рослинництво, створення екологічної кормової бази, особливо в світлі останніх кліматичних змін і малої кількості опадів. Зовсім мало є інформації, достовірної і перевіреної в українських умовах про вирощування та використання в годівлі посухостійких культур.

На нашу думку перше до чого нарешті треба повернутись обличчям – це наука. Не можна бути успішного і ефективного сільськогосподарського виробництва без дослідницької роботи. Вище згадувалося про органічне землеробство. Ним можна і треба ширше займатись виробничим кооперативам, як одним з головних джерел їх доходів. Але де взяти методичні чи технологічні розробки як вести органічне землеробство в тих чи інших кліматичних умовах. Добре, що у нас є такі підприємства, як „Агроекологія” і така легендарна людина, як Семен Свиридович Антонец, який 40 років присвятив вивченню органічного землеробства. При спілкуванні з ним як вести органічне землеробство в поліській зоні він сказав: „Хлопці, у вас в Бориспільському районі 80 метрів піску в глибину. Ті агротехнічні підходи, які ми використовуємо в себе в Полтавській області вам не підійдуть”. Виходить хочеш займатись органікою – їдь шукай, учися, пробуй, але ти повинен робити сам. Багато хто сьогодні говорить, що великі перспективи органічного виробництва, але говорити мало – треба робити. Або принаймні створювати такі умови та науково-інформаційне середовище, щоб кооперативний бізнес міг рухатися у потрібному напрямку.

Можна пробувати й експериментувати самому, наступати на ті ж „граблі”, „набивати гулі” і вчитись на власних помилках. Утім, помилки при нинішніх цінах обходяться дедалі дорожче. Це веде до того, що ти роками тупцюєш на місці, не можеш заробляти гроші і відповідно не маєш коштів, щоб інвестувати розвиток.

Ще одне важливе питання – «довгі гроші». Не буде їх, не буде розвитку виробничих кооперативів, як і малого і середнього аграрного бізнесу в Україні. В усьому світі кооперативи, малі і середні компанії виконують дуже важливі соціальні і економічні функції. Наприклад, у Польщі на малих кооперативних фермах з власною переробкою зарплати ідентичні зарплатам працівників банків – 100-1500 євро. Малі і середні компанії – це імідж, добробут, здоров’я нації і майбутнє держави.

У них все просто. Телефоную до знайомих фермерів, а вони бідакаються: щоб купити переробне обладнання треба списати 20 кг паперів. Увага: кредит на 20 років під 2,5% річних. Наступного року телефоную – вони будують новий корівник за 400 тис. євро.

Малому і середньому аграрному бізнесу, в т.ч. виробничим кооперативам, потрібна державна цілеспрямована допомога. Думаю, що необхідно створити таку модель, щоб підтримати саме цих виробників. Потужні аграрні формування з великими банками землі і обігових

коштів могли б успішно розвиватися і без дотацій та компенсацій. А у нас виходить усе навпаки.

Начасі з'явилася нова тема для обговорення: молоко 2-го сорту. Власне молоко від населення. Йдеться про введення заборони приймати таке молоко на переробку для виготовлення харчових продуктів. Проте, це основна сировинна база молочарських кооперативів і при цьому практично нічого не пропонується взамін: дати людям інформацію про те, як працювати з молоком, щоб воно було потрібної якості й вони отримували за нього кращу ціну, як об'єднатися в кооперативи і держава допоможе з придбанням доїльних апаратів, холодильників, пастеризаторів чи навчить сир варити і т.п.

Одна з головних проблем нашого суспільства, яка визначилась від попередньої траєкторії економічного і соціального розвитку, – це боязнь конкуренції. Кожна країна намагається використати свої конкурентні переваги, щоб почуватися впевнено у сучасному світі. Кожна створює свої економічні моделі. Хтось робив наголос на розвиток потужних виробництв, компаній. Хтось намагається підкреслити свою унікальність – наприклад, Швейцарія або Ліхтенштейн. Україна все ще в пошуку своєї конкурентної унікальності. І передумови для цього є: розумні і працьовиті люди, достатні природні багатства. А от унікальність проявляється в інших речах. Дякувати Богу, за останні роки армію відродили.

Щось подібне відбувається і в нашій молочній галузі – ми ще в пошуку себе. Коли у вас просто ферма, ви доїте молоко, не вистачає коштів, щоб забезпечити сучасним обладнанням і мати кращу якість молока, і до вас приїздять переробники і нав'язують свої умови, а вам нікуди дітись. І худобу продаєте по тій ціні, яку вони запропонують. У вас немає вибору.

Власне, треба більш наполегливіше і прагматичніше відстоювати ідею створення малого кооперативного виробництва переробки на основі системного поєднання аграрних і харчових технологій та логістики, як неперервний ланцюжок. Люди взагалі бояться щось робити і багато хто стверджує, що в монопольних умовах це неможливо на не великих фермах. Ми вважаємо можливо: починаючи з селян у кого 1-2 корови, об'єднаних у кооперативи, і до найбільших агрохолдингів. Місця під сонцем вистачить усім, але для цього необхідно створити відповідне високопродуктивне інституційне середовище і, як наслідок, поступово з'явиться і конкуренція.